

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

Sociálně patologické jevy v armádě ČR

Bakalářská práce

Autor: Stanislav HOLLÝ
Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Vedoucí práce: PhDr.et Mgr. Jan Tkaczik

Olomouc

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 30. 3. 2012

Stanislav HOLLÝ

Děkuji PhDr.et Mgr. Janu TKACZIKOVI za odborné vedení bakalářské práce a Ing. Janě ZÝKOVÉ za poskytování velmi cenných rad.

OBSAH

ÚVOD

1. TEORETICKÁ ČÁST

1. 1. Armáda české republiky	6
1. 1. 1. Kriteria výběrového řízení vojenského profesionála	7
1. 2. Vymezení základních pojmu	11
1. 2. 1. Sociální deviace	11
1. 2. 2. Sociálně patologické jevy	13
1. 2. 3. Prevence	22
1. 2. 3. 1. Primární prevence	22
1. 2. 3. 2. Sekundární prevence	27
1. 2. 3. 3. Terciální prevence	28
1. 3. Sociálně patologické jevy v armádě	28
1. 3. 1. Základní dokumenty P - SNJ v armádě	28
1. 3. 1. 1. KONCEPCE PREVENCE SNJ NA OBDOBÍ 2010 – 2014	29
1. 3. 1. 2. ROZKAZ MO č. 53 - Prevence sociálně nežádoucích jevů	35
1. 3. 1. 3. METODICKÉ POKYNY na aktivity související s prevencí sociálně nežádoucích jevů	36
1. 3. 1. 4. Další dokumenty využívané pro práci orgánů a komisí SNJ	37
1. 4. Nejčastěji zastoupené SNJ v AČR	37
1. 4. 1. Drogová a alkoholová závislost	38
1. 4. 2. Kriminalita	39

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2. 1. Projekt výzkumu	41
2. 1. 1. Předmět výzkumu	41
2. 1. 2. Cíl výzkumu	41
2. 1. 3. Úkoly výzkumu	41
2. 2. Komparace nejčastěji se vyskytujících SNJ v AČR	42
2. 2. 1. Kriminalita	42
2. 2. 2. Majetková kriminalita	44

2. 2. 3. Vývoj kriminality podle vzdělanosti (postavení)	45
2. 2. 4. Drogová trestná činnost	46
3. Zevšeobecnění výsledků výzkumu a závěr	48
LITERATURA	52

Úvod

Cílem bakalářské práce je pokusit se provést komparaci současného stavu v Armádě České republiky (dále jen AČR) v oblasti sociálně patologických (v AČR je používán výraz sociálně nežádoucích) jevů v návaznosti na některá specifika armády. Vyjasnit v jakém rozsahu v oblasti kriminality v AČR k těmto jevům dochází, konkretizovat je a specifikovat jejich vývoj do budoucna.

Ve této práci se zaměříme jak na teoretickou tak na empirickou část. V teoretické části této práce se budeme věnovat vzniku AČR, výběru příslušníků do AČR. Dále svou pozornost zaměříme na vymezení problematiky sociálně patologických jevů v České republice. Dále se budeme zabývat základními dokumenty v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů, které jsou v armádě zpracovány. Tyto dokumenty metodicky řeší postupy práce komisí v této oblasti. Také vymezíme nejzávažnější sociálně patologické jevy objevující se v AČR.

V praktické (empirické) části budeme řešit problematiku sociálně patologických jevů v návaznosti na kriminalitu v AČR, dále se budeme zabývat metodami řešícími oblast sociálně patologických jevů v AČR.

Jako hlavní zdroj podkladů pro bakalářskou práci, a zároveň vzorek pro komparaci, bude sloužit souhrn jednotlivých dat shromážděných z podkladů AČR. Při zpracování této problematiky jsme dále vycházeli ze studia odborné literatury, metodických pokynů, nařízení a směrnic vydaných v resortu MO k této problematice.

Aby bylo možno problematiku v oblasti sociálně nežádoucích jevů komplexně popsat, je potřebné vysvětlit, co je současná AČR, jak probíhá výběrové řízení pro přijetí do AČR a požadavky na vojenského profesionála.

1. Teoretická část

1. 1. Armáda české republiky

Armáda v demokratické společnosti představuje specifický sociální organizmus, který se výrazně odlišuje od demokratických charakteristik jiných státem zřizovaných institucí, podílejících se na chodu státního aparátu. Armáda je tedy organizovaná forma státní moci, jejíž rozsah činností je limitován vojenskými normativními akty, zákonnými nařízeními, jimiž se řídí.

V demokracii je vojenské povolání chápáno jako služba společnosti, tedy veřejná záležitost. Základním úkolem AČR je připravovat se k obraně ČR, bránit její svobodu, suverenitu i územní celistvost státu proti vnějšímu napadení. V roce 1999 vstoupila Česká republika do NATO. Vzhledem k začlenění České republiky do Severoatlantické aliance plní armáda další úkoly směřující k ochraně, udržení nebo nastolení mírových vztahů mezi státy. Smluvená spolupráce mezi státy je vyjádřena v ustanovení, že armáda musí být schopna úspěšně plnit úkoly obrany v celém rozsahu, a to jak samostatně vlastními silami, tak i ve spolupráci s ozbrojenými silami spojeneckých armád.

Úkoly ozbrojených sil jsou souhrnně definovány v Bezpečnostní strategii ČR. Jedná se o tři pilíře:

- Životní zájmy – zajištění existence ČR, její suverenity, územní celistvosti a politické nezávislosti, obrana demokracie a právního státu, ochrana základních lidských práv a svobod obyvatel.
- Strategické zájmy – bezpečnost a stabilita v euroatlantském prostoru, potírání mezinárodního terorismu, eliminace organizovaného zločinu a nelegální migrace, podpora šíření svobody a demokracie a principů právního státu.
- Další významné zájmy – prevence a připravenost v souvislosti s nepředvídatelnými živelnými, ekologickými či průmyslovými haváriemi a katastrofami, ochrana životního prostředí.

V posledním desetiletí v celé společnosti, a tudíž i v armádě, probíhají rychlé jak společenské tak i kvalitativní změny. Tyto společenské změny se týkají jak

ekonomických, politických tak i společenských formací, které jsou nutné ke kladnému rozvoji dané společnosti. Tyto změny však také sebou přinášejí i mnohé společensky nežádoucí jevy, jako kriminalita, toxikomanie, prostituce, alkoholismus, nezaměstnanost, bezdomovectví, etnická nesnášenlivost, sebevraždnost. Nárůst těchto společenských hrozeb, čili jistého negativního fenoménu sociálně patologických jevů ve společnosti, vyvolal akutní společenskou potřebu věnovat zvýšenou pozornost těmto procesům, a to jak z hlediska systému prevence, tak i z hlediska systému represe, a to ze strany celé společnosti.

1. 1. 1. Kriteria výběrového řízení vojenského profesionála

V současné době nejen v civilním sektoru, ale hlavně v AČR probíhá neustále proces přechodu lidského potenciálu na kvantitativně i kvalitativně odlišnou úroveň. Se stále se snižujícími stavy lidských zdrojů v AČR je zapotřebí plnit v požadované kvalitě všechny rozkazy a úkoly, které jsou před ně postaveny. Život a úkoly současného profesionálního vojáka je celkově odlišný od většiny populace České republiky. Požadavky a změny, na které musí voják pružně reagovat, jsou velmi náročné a rychlé.

Plnění služebních povinností v zahraničí, které vyplývají z mezinárodních smluv, kde jsou její příslušníci vystaveni specifickým faktorům a zátěžím. Dlouhodobé odloučení od rodin, ať již z důvodu práce mimo místo trvalého bydliště nebo plnění úkolů v zahraničních vojenských misích. S těmito specifickými problémy souvisí i dlouhodobé vystavení jednotlivce stresovým situacím, frustracím, stesku, fyzické námaze, nezvyklým klimatickým podmínkám. Toto vše má výrazný podíl na jeho jednání a prožívání v osobním životě.

Na základě těchto požadavků vyplývá potřeba velmi pečlivého výběru uchazečů. V úvahu přicházejí především takoví uchazeči, kteří musí splnit nároky na odbornou erudovanost, fyzickou zdatnost, tak i odolnost na psychické zatížení jednotlivce při mimořádně složitém plnění úkolů.

Výběrové řízení se zahajuje na základě písemné žádosti uchazeče o službu v AČR, ve které uvede nejdůležitější osobní údaje. Zájemce předloží osobní doklady, doklady o vzdělání a získaných oprávněních, výpis z rejstříku trestů. Následně zpracuje a vyplní osobní dotazník a životopis.

Příslušníkem AČR se může stát pouze osoba, která :

1. je trestně bezúhonná (výpis z rejstříku trestu),
2. má zdravotní klasifikaci A – schopen bez omezení (výpis ze zdravotní dokumentace od ošetřujícího vojenského lékaře),
3. nepřekročila stanovené věkové hranice pro jednotlivé kategorie,
4. dosáhla vzdělání, které odpovídá předpokládanému zařazení na systemizované místo (doklad o nejvyšším dosaženém vzdělání).

a) Lékařská vyšetření

Samotná lékařská vyšetření probíhají ve vojenských nemocnicích. Uchazeči musí splňovat zdravotní klasifikaci „A“ s výsledkem schopen bez zdravotních omezení.

Obsahem vyšetření je:

- ověření a doplnění anamnestických údajů
- antropometrické vyšetření
- fyzikální vyšetření interního charakteru vč. měření krevního tlaku a tepu
- vyšetření EKG
- laboratorní vyšetření moče a krve
- RTG hrudních orgánů
- vyšetření očí, zrakové ostrosti, barvocitu a vyšetření zorného pole
- vyšetření nosní dutiny, uší, řeči, hlasu a sluchu
- vyšetření ústní dutiny a stavu chrupu
- orientační chirurgické, neurologické, psychiatrické a kožní vyšetření
- u žen gynekologické vyšetření
- cílené psychologické vyšetření
- další individuální vyšetření podle aktuálního zdravotního stavu.

b) Prověrka tělesné zdatnosti

Přezkoušení z fyzické zdatnosti, kde uchazeč musí prokázat svou fyzickou kondici. Test je zaměřen na prověření rychlosti, síly, obratnosti a vytrvalosti. Fyzické testy se dělí do dvou věkových kategorií (do 30 let a nad 31let) a dále podle pohlaví.

Fyzické šetření obsahuje následující standardizované testy:

➤ **testy silových schopností:**

- leh-sed opakovaně (60s)
- opakované shyby (muži)
- výdrž ve shybu (ženy)
- skok daleký z místa odrazem snožmo

➤ **test vytrvalostních schopností:**

- zátěžový test W170
(výkon při srdeční frekvenci 170 tepů/min)

Výkonnostní normy pro prověření tělesné zdatnosti byly stanoveny vojenským oborem Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy Praha. S výsledky fyzických testů jsou účastníci výběrového řízení seznamováni v průběhu prověrky tělesné zdatnosti.

c) Psychologické vyšetření

Cílem psychologického vyšetření uchazečů o přijetí do AČR je posouzení psychické způsobilosti pro jejich předpokládané služební zařazení. Psychologické vyšetření uchazečů provádí odborné psychologické pracoviště vojenské nemocnice, které trvá zpravidla 4-5 hodin.

Jednotlivcům je předložena baterie standardizovaných testů.

výkonová diagnostika

- testy rozumových schopností
- testy speciálních schopností (kvalita výkonu, psychomotorické tempo, pozornost, schopnost soustředit se, chybovost, odolnost vůči rušivým faktorům)

diagnostika osobnosti

- osobnostní dotazníky (volní kvality, seberegulační vlastnosti, motivační vlastnosti, emoční charakteristiky, dynamika osobnosti, odolnost vůči zátěži, rizikovost)

d) Psychologický pohovor

Dotazník uchazeče (podklady pro pohovor)

- především **motivační charakter**
- slovní projev
- vyjadřovací schopnosti
- úroveň písemného projevu – obsah
 - forma
 - poruchy učení (dyslexie)
- orientačně grafické projektivní metody (doplňkové)

Psychologické vyšetření má za úkol eliminovat uchazeče, kteří nejsou schopni splnit tyto kritériální stanovené požadavky. Je to dáno zejména náročností specifických podmínek režimu života v armádě a výcviku. Na základě výsledků získaných v průběhu výběru vyšetření se provádí posouzení způsobilosti uchazeče pro výkon služby vojáka z povolání a jeho vhodnosti zařazení na konkrétní volné systemizované místo.

Absolvováním psychologického vyšetření pro uchazeče proces výběrového řízení končí, tito jsou informováni o dalším postupu (např. časové termíny, možnosti se odvolat apod.).

Pokud uchazeč není vybrán, je s ním výběr ukončen a je mu vydáno Sdělení o výsledku výběru. Celý výběr pak může absolvovat 12 měsíců od vydání posudku o zdravotní způsobilosti.

1. 2. Vymezení základních pojmů

1. 2. 1. Sociální deviace, sociální patologie

Problematice sociálně patologických jevů je v současné době věnována velká pozornost. Nejen ze strany institucí ale i ze strany jednotlivců či více početnějších skupin, AČR nevyjímaje.

Původní termín **patologie sociální** (z řec. pathos = utrpení, vzrušení, logos = slovo, nauka, řeč) – shrnují pojem pro nezdravé, nemorální, obecně nežádoucí společenské jevy tzn. Společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování, ale hlavně pro studium příčin jejich vzniku a existenci.¹

Jak uvádí MÜHLPACHR „, Sociální patologie (angl. Socialpathology, něm. Sozialpathologie, fr.pathologie sociale) je souhrnný pojem pro označení chorobných, nenormálních, všeobecně nežádoucích společenských jevů. Patří sem i sankcionované formy deviantního chování, rovněž studium příčin jejich vzniku a existence.²

Z uvedeného výčtu je zřejmé, že sociální patologie není samostatným vědním oborem, ale oborem multivědním, kdy se na popisu, studiu a výzkumu těchto jevů podílí celá řada vědních oborů a disciplín.

Fischer a Škoda uvádí že, jednotlivé vědní disciplíny (sociologie, psychologie, medicína, etopedie a další) se zabývají studiem a rozbořením příčin a faktorů, které vedly ke vzniku konkrétních sociálně patologických jevů, analyzují zdroje a příčiny, které umožňují jejich existenci ve společnosti. Dále stanovují doporučení a postupy, jejichž společným cílem je obecně eliminace těchto jevů³.

Jinou definici uvádí Ščurek, který uvádí: Sociálně patologickým nebezpečím jsou společensky nežádoucí jevy (např. nezaměstnanost, chudoba, vysoká rozvodovost, extrémně zvýšená nemocnost) a především společensky nebezpečné jevy např. násilí, vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, drogové závislosti, alkoholismus, prostituce, pornografie, gamblerství.⁴

Vykopalová pod označením sociální patologie označuje všechny nenormální nebo všeobecně nežádoucí společenské jevy, všechny sankcionované formy a podoby deviantního chování, studium příčin jejich vzniku. Dále uvádí, že stanovení, co je patologické se odvíjí od pojetí normality akceptované danou společností⁵.

¹ KAPR, P.: Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny. Praha: 1994, s. 95.

² MÜHLPACHR, P.: Sociopatologie pro sociální pracovníky. Brno: 2008, s. 53.

³ FISCHER, S.- ŠKODA, J.: Sociální patologie. Praha: 2009, s. 14.

⁴ ŠČUREK, R.: Sociální patologie II. Ostrava: 2009, s. 13.

⁵ VYKOPALOVÁ, H.: Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc: 2001, s. 9.

Jak je z uvedených interpretací patrné, pojem sociální patologie můžeme charakterizovat jako zastřešující, obecný pojem pro všechny nežádoucí jevy a jejich projevy ve společnosti.

Také E. Durkheim „považoval sociální patologii za vědu o chorobných a nepříznivých skutečnostech, činech chování, jež se odchylojí od stanovených norem, ale zároveň jsou organickou komponentou života sociálního celku“.⁶

Jak uvádí Sochůrek, v současné době jsou sociálně patologické jevy studovány a označovány jako sociální deviace.⁷

Tento termín znamená „porušení nebo podstatnou odchylku od některé sociální normy nebo od skupiny norem, nerespektování požadavků, které jsou na určitou skupinu nebo individuuum kladeny určitou normou nebo souborem norem“.⁸

V tomto pohledu má deviace univerzální charakter. To znamená, že existuje ve všech společnostech a všude tam, kde lidé přicházejí spolu do styku a žijí ve skupinách.

Pojem **sociální deviace** (sociální = společenský, týkající se společenských vztahů⁹ a deviace = z lat. deviatio - odchýlení, odchylka od kulturně či sociálně očekávaných norem chování daného sociálního systému¹⁰), porušuje nějakou sociální normu a je proto určitou částí společnosti odmítáno.

Řezníček definuje sociální deviaci jako „samostatnou disciplínu s vlastním předmětem zkoumání, která se zabývá obecnými souvislostmi různých typů sociálně deviantního jednání, chování i procesů z hlediska specifické struktury a jejího fungování“.¹¹

Sochůrek uvádí, že sociální deviace znamená širší pojem. Na rozdíl od sociální patologie i v rozdělení sociálních deviací na negativní a pozitivní. Cílem tohoto členění je poukázat na skutečnost, že sociální deviací je každá odchylka od normy.

⁶ SOCHŮREK, J.: Úvod do sociální patologie. Liberec: 2009, s. 8

⁷ SOCHŮREK, J.: Úvod do sociální patologie. Liberec: 2009, s. 10

⁸ SOCHŮREK, J.: Úvod do sociální patologie. Liberec: 2009, s. 10

⁹ BRUCKNER, B.: Slovník vojenského policisty. Praha: 2001, s. 347.

¹⁰ BRUCKNER, B.: Slovník vojenského policisty. Praha: 2001, s. 69

¹¹ SOCHŮREK, J.: Úvod do sociální patologie. Liberec: 2009, s. 12

Proto rozlišujeme:

- pozitivní deviace (např. abstinenci nebo vegetariánství jako jediný správný způsob života)
- negativní deviace (např. alkoholismus, drogové závislosti)¹²

Z hlediska uvedené definice sociální deviace se za sociální patologie pokládají jen vysoce společensky nebezpečné formy deviantního chování.¹³

Můžeme tedy konstatovat, že pod pojem sociálně patologické řadíme jen jevy, které jsou pro společnost či jedince vždy negativní. My je můžeme dále přiřadit pod pojem sociálních deviací, které musíme dále vymezen jako odchylky záporným (negativním) směrem.

1. 2. 2. Sociálně patologické jevy

Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.¹⁴

Z tohoto vymezení vyplývá, že ke studiu a hledání příčin patologického chování společnosti i jednotlivců využívá poznatků více vědních disciplín.

Samotný sociálně patologický jev se vyvíjí, má své příčiny a důsledky, vztahuje se k mnoha prvkům v prostředí, ve kterém vznikl.

V prostudované literatuře jsou nejčastěji jsou zmiňovány tyto hlavní sociálně patologických jevů :

¹² SOCHŮREK, J.: Úvod do sociální patologie. Liberec: 2009, s. 11

¹³ Kolektiv autorů SÚ AV ČR.: Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny. Praha: SLON, s. 53

¹⁴ POKORNÝ,V. TELCOVÁ,J.TOMKO,A.: Prevence sociálně patologických jevů. Brno: 2003, s. 9

a) Drogová závislost

Světová zdravotnická organizace (WHO) vymezuje drogovou závislost jako „psychický a někdy také fyzický stav vyplývající ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu stále nebo pravidelně pro její účinky na psychiku a někdy také proto, aby se zabránilo nepříjemnostem plynoucím z její nepřítomnosti.

Tolerance může být přítomna nebo nepřítomna. Osoba může být závislá na více než jedné droze“.¹⁵

Farmakologické faktory reprezentuje droga, tedy substance, která má schopnost Ovlivnit některou či některé z psychických funkcí. Faktory psychické se projeví ve struktuře osobnosti, zvláště v její odolnosti, schopnosti adaptability na stres a zátěž. Tyto vnější faktory prezentují prostředí, sociální klíma, schéma začlenění jedince do vztahu k okolí.¹⁶

Dělení drogových závislostí (dle WHO)¹⁷

- **alkoholo-barbitrátový typ**
- **amfetaminový typ**
- **kanabisový typ**
- **kokainový typ**
- **halucinogenní typ**
- **opiátový typ**
- **solvenciový typ**
- **nikotismus**
- **kofeismus**

Jednotlivé drogy mohou být s ohledem na své složení a účinky klasifikovány. V našem společenském prostoru se můžeme setkat s dělením na drogy alkoholového a nealkoholového typu.¹⁸

¹⁵ KLIMENTOVÁ, E., KLIMENT, P.: Sociální deviace. Universita Palackého Olomouc. 2002, s. 26

¹⁶ MÜHLPACHR, P.: Sociopatologie pro sociální pracovníky. Brno: 2008, s. 56

¹⁷ SOCHŮREK, J.: Úvod do sociální patologie. Liberec: 2009, s. 56

¹⁸ KLIMENTOVÁ, E., KLIMENT, P.: Sociální deviace. Universita Palackého Olomouc. 2002, s. 30

b) Alkoholismus

Z historického hlediska je alkohol nejstarší drogou na našem území. Užívání alkoholu v naší společnosti je představuje velice vážný problém v současnosti. Samotný pojem alkoholismus (alkoholová závislost) se rodí na pozadí normálního, tj. sociálně akceptovatelného pití alkoholu.

Samotné slovo alkohol je arabského původu (al-kahal) a původně znamenalo velmi jemnou substanci, vinný extrakt vyráběný alchymisty. Alkoholismus (nověji alkoholová závislost) je běžně chápán jako nadměrně či pravidelné pití alkoholu, spolu s nebezpečím získání návykového chování.¹⁹

Definice alkoholika (dle WHO) „Alkoholik je jedinec s chronickým onemocněním, které se manifestuje jako narušené chování. Je charakterizováno opakovanou konzumací alkoholických nápojů, která překračuje obvyklou dávku požívání nebo vyhovění společenským zvykům společnosti a projevuje se jako narušování zdraví pijáků nebo jejich ekonomické či sociální funkce“²⁰

c) Prostituce

V evropském kulturním regionu rozumíme pod pojmem prostituce poskytování homo- stejně jako hetero- sexuálních služeb za peníze nebo jinou protihodnotu.²¹

V dalším členění můžeme rozlišovat tři formy prostituce, a to podle toho, kým a kde jsou sexuální služby poskytovány.

Podle poskytování služeb můžeme rozdělit na:

- ženskou prostituci
- mužskou prostituci
- dětskou prostituci

Podle kontextu tedy prostředí, v němž jsou poskytovány

- pouliční prostituce
- prostituce po telefonu (call-girls)

¹⁹ URBAN, L. DUBSKÝ, J.: Sociální deviace. Plzeň. 2008, s. 98

²⁰ SOCHŮREK, J.: Úvod do sociální patologie. Liberec: 2009, s. 55

²¹ URBAN, L. DUBSKÝ, J.: Sociální deviace. Plzeň. 2008, s. 131

- prostituce provozovaná ve veřejných domech, nevěstincích, masážních salonech (zde často skrytě, pod rouškou legitimních masáží či zdravotnických služeb)²²

d) Patologické hráčství - gambling

Patologické hráčství patří mezi společensky nežádoucí a tudíž mezi sociálně patologické jevy.

Od počátku roku 1994 platí u nás 10. revize mezinárodní klasifikace nemocí. Chorobné hráčství je definováno jako porucha, která spočívá v častých opakovaných epizodách hráčství, které převládají na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků.²³

Podle Světové zdravotnické organizace v mezinárodní klasifikaci nemocí řadí mezi „návykové impulsní poruchy“, tedy ne mezi závislosti. Patologické hráčství není závislostí v pravém slova smyslu, ale se závislostí má mnoho společných rysů a vykazuje i znaky závislosti.²⁴

Ne každé hraní je možno označit za patologické. Bývá rozlišováno patologické a sociální hráčství. Odlišit patologické hráčství od sociálního nebývá z kvantitativního hlediska tak obtížné. Sociální hráč hraje potud, pokud má na hru peníze. Patologický hráč naopak hraje i tehdy pokud je nemá k dispozici, kvůli hře se zadlužuje.²⁵

Gambling často doprovází i drogová nebo alkoholová závislost a souběžně také i jiná trestná činnost.

e) Agresivita

Všeobecně uznávána a přijatá definice agresivity neexistuje. Agresivní chování z hlediska sociální patologie můžeme definovat jako porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí.²⁶

Agresivitou a násilím se rozumí manifestní, pozorovatelné chování, vedené úmyslem poškodit jiný organizmus (zvíře či člověka) nebo předmět neživotný.

²² KLIMENTOVÁ, E., KLIMENT, P.: Sociální deviace. Universita Palackého Olomouc. 2002, s. 64

²³ URBAN, L. DUBSKÝ, J.: Sociální deviace. Plzeň. 2008, s. 123

²⁴ URBAN, L. DUBSKÝ, J.: Sociální deviace. Plzeň. 2008, s. 123

²⁵ KLIMENTOVÁ, E., KLIMENT, P.: Sociální deviace. Universita Palackého Olomouc. 2002, s. 72

²⁶ FISCHER, S. ŠKODA, J.: Sociální Patologie. Grada Publishing. 2009, s. 46

Agresivita je nežádoucí formou projevu, kterou je třeba chápat jako závažnou deformaci sociálních vztahů, rolí i životních norem. Je to forma fyzického a duševního týrání jiných, která se projevuje ve svévolném ponižování, zastrašování, donucování, omezování a týrání druhých osob. Působí na omezování lidských práv a svobod.

f) Workoholismus

Je chorobná závislost na práci. Vykonávání zvýšeného množství práce vede k tomu, že se práce stává pro člověka stresorem. Škodlivost a tím i nežádoucnost spočívá v silné jednostranné zátěži jak fyzické a psychické, tak i sociální.

Workholikovi nepůsobí jeho práce prožitek radosti. Jeho pojetí práce je patologické, neboť práce pro něj představuje prostor, ve kterém se neustále může potvrdovat svou osobnost, resp. osobní kvality.

B.Killingerová k této skutečnosti uvádí: „ Workholik je člověk, který se pozvolna stává citově postiženým, je závislý na moci a autoritě a nutkavě usiluje o pracovní uznání a úspěch. Posedlost prací vyrůstá z workholikova perfekcionismu a z jeho soutěživé povahy. Workholik se ocitá v pasti nadměrné práce a zvýšené hladiny adrenalinu. Nutkavá potřeba uznání jej žene k neustálému pracovnímu vyčerpání, k pocitu zaměstnanosti a produktivity; těší se z uznání, kterým naše společnost oceňuje usilovnou práci. Práce je „kotva, je to droga, která workholika osvobozuje od emočně obtížného prožívání zlosti, bolesti, viny a strachu“. ²⁷

g) Sekty a nová náboženství

V literatuře existují pokusy o vymezení pojmu sekta, děje se tak sporadicky v případě pojmu nová náboženská hnutí. Slovo sekta může pocházet z latinského sequere, což značí následovat. Může však též pocházet od secta, což znamená škola nebo učení. Za sektu byla označována to náboženská uskupení, která se vydělila z etablovaných církví, tyto pak kritizovala a na základě odštěpení k redefinici původní ideologie nebo náboženského ritu (obřadu). ²⁸

²⁷ POKORNÝ,V. TELCOVÁ,J.TOMKO,A.: Prevence sociálně patologických jevů. Brno: 2003, s.138

²⁸ KLIMENTOVÁ, E., KLIMENT,P.: Sociální deviace.Universita Palackého Olomouc. 2002, s.44

Chmelík považuje sektu za“ organizovanou skupinu religiózně zaměřených lidí s dogmaticky nekonvenčními názory na úlohu a postavení člověka ve společnosti, založenými na kultu osobnosti, s výraznou psychickou manipulací osobnosti, zaměřené na rozložení osobní identity jednotlivce, vedoucí až k vytvoření duševního otroctví a absolutní závislosti na vůdci sekty“.²⁹

h) Kriminalita

V současnosti je kriminalita a delikvence považována jako jeden z nejvíce závažných a společensky nebezpečných jevů.

Kriminalitu (z lat. criminális = zločinný; crimen = zločin) můžeme definovat jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují.³⁰

Delikvence (zlat. delinquere = provinutse) je z hlediska společensky nepřijatelného chování širším pojmem. Jedná se o chování, které se týká nejen kriminality. Zahrnuje také činy, které nejsou tzv. jinak trestné.³¹

Kriminalitou označuje souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období. V tomto případě se kriminologický pojem kryje s pojetím trestněprávním. Negativní společenské jevy (sociálně patologické jevy) vymezuje jako jevy nekriminální povahy, které se v negativním smyslu odchyľují od norem a hodnot, jež jsou uznávány ve společnosti. Nejsou postihovány platným právem, ale jsou v rozporu s normami a hodnotami společnosti. Jejich znaky tvoří trvalost, masovost a rozšíření ve shodných sociálních vrstvách. Jako příklad uvádí alkoholismus, sebevražednost, rozvodovost. Protisociální činností označuje výše uvedenou kriminalitu, delikvenci a negativní společenské jevy³².

Naproti tomu z pohledu sociálně pedagogického rozděľují autoři odborných publikací nekonformní jednání např. na:

- asociální
- antisociální

²⁹ MÚHLPACHR, P.: Sociopatologie pro sociální pracovníky. Brno: 2008, s. 87

³⁰ FISCHER, S. ŠKODA, J.: Sociální patologie. Grada Publishing. 2009, s.156

³¹ FISCHER, S. ŠKODA, J.: Sociální patologie. Grada Publishing. 2009, s.156

³² ZAPLETAL, J.: Kriminologie, I díl. Praha: 1994, s. 4-5

- sociálně patologické
- delikventní (kriminogenní)
- kriminální³³

Velmi nebezpečný je též „**organizovaný zločin**“. Jednak pro značnou brutalitu činů prováděných profesionálními zločinci, jednak pro ztíženou odhalitelnost. Jedná se velmi často o gangy, které mají mezinárodní propojení a ojedinělé není ani propojení této trestné činnosti s „kriminalitou bílých límečků“. Další specifickou oblastí kriminality je trestná činnost páchaná na dětech a mladistvých. V průběhu devadesátých let přibylo takové kriminální jednání, jako je ohrožování mravní výchovy, týrání svěřené osoby, zanedbávání povinné výživy, sexuální zneužívání dětí a mladistvých³⁴.

Jak dále Stejskal, Kný a Votruba uvádí ³⁵, hranice mezi těmito jednáními je difuzní, tj. pohyblivá. Sami v rámci čitelnosti při zkoumání uvedených jednání dospěli k redukci uvedených jednání na jednání asociální, antisociální a kriminogenní až kriminální.

- Asociální jednání – označují činnost, která se vymyká sociálním a mravním normám dané společnosti, doby a kultury. Jedná se o jednání, jež nejsou vyžadována pod hrozbou sankcí, ale vycházejí z kulturního vzorce chování. (např. pomoc starým lidem, nikotinismus).
- Antisociální jednání – označuje činy, které nevyplývají jen z maladaptivnosti jedince, ale mají již více či méně uvědomovaný protispolečenský motiv. Motiv jednání může být neadresný (poškodit něco, způsobit škodu). Autoři sem řadí již i drobné podvody. Je zde rozdílná hranice pro mladistvé a dospělé a to z důvodu trestní odpovědnosti. Na závěr jsou zde zařazeny různé druhy sebepoškozování.
- Sociálně patologická jednání (SPJ) – jedná se o antisociální činnost s těmito znaky: kvalitativně závažnější, tendence zmnožovat se imitací, trvalý charakter, součást

³³ STEJSKAL, F. - KNÝ, M. - VOTRUBA, J.: Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice. Praha: 1999, s. 6.

³⁴ HRONCOVÁ, J. – KRAUS, B.: Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov. Banská Bystrica: 2006. s. 63.

³⁵ STEJSKAL, F. - KNÝ, M. - VOTRUBA, J.: Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice. Praha: 1999, s. 8,9.

životního stylu skupiny nebo jedince, ohrožuje zdraví jedince, řízena tendencí k technologizaci výkonů (akční filmy), vychází z civilizační krize tradic a norem chování, ambivalentní vztah k sobě a ke světu, nemusí být v rozporu s trestním právem. SPJ dělí na in-styl (touha mít) a out-styl (touha být něčím více).

- Delikvence – sociálně patologická jednání, která mají již kriminogenní charakter, tj. jsou postihována trestním nebo občanským zákonem. Jedná se o SPJ u mladistvých. U dětí do 14 let mluvíme o asociálním či antisociálním jednání, z důvodu jejich trestní nestihatelnosti. Autoři delikvenci nazývají kriminogenní činností z důvodu, že touto činností dochází k získávání sociální zkušenosti juvenilních delikventů pro pozdější páchaní reálných kriminálních činů.

- Kriminální činnost (zločinnost) – jedná se o souhrn všech trestných činů spáchaných v určitém časovém období a v určitém regionu. Kriminální činností se zabývající speciální vědy a to kriminologii a viktimologii. Kriminologii označuje za nauku zabývající se zločinností jako společenským jevem. Jeho stavem, vývojem, formami a opatřeními systému prevence před zločinností. Viktimologii označuje za subdisciplínu kriminalistiky zabývající se obětí trestného činu.

i) Extremismus

Dalším frekventovaným pojmem je v současné společnosti extremismus. Extremismus je závislý na uspořádání a stavu společnosti, ve které dochází k jeho projevům. K rozvoji extremismu došlo v České republice zejména po roce 1889, tedy v kontextu s budováním demokratické společnosti.

Zřejmě doposud nejobecnější definice extremismu byla vytvořena Institutem pro kriminologii a sociální prevenci Ministerstva spravedlnosti. Podle ní je extremismus „souhrn určitých sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob (extrémistů)“. Sjednocujícím prvkem rozdílných ideologií, hlášených jednotlivými extrémistickými skupinami, je proklamované odmítání základních hodnot, norem a způsobů chování v současné společnosti.³⁶

³⁶ DUFKOVÁ, I. ZLÁMAL, J.: Průvodce rasistickou a extrémistickou symbolikou. Praha: 2003. s. 7

j) Terorismus

Terorismus je jev stejně starý jako lidstvo samo. I když jsou různé odpovědi na otázku, co je to terorismus, většina autorů se shoduje v názoru, že terorismus prošel třemi hlavními vývojovými etapami.

- Národní terorismus
- Mezinárodní terorismus
- Globální terorismus

Výstižné hodnocení základních rysů terorismu přinesla rezoluce Rady bezpečnosti č. 1566 z 8. října 2004. Podle ní je aktem terorismu „každý kriminální akt spáchaný se zaměřením způsobit smrt nebo vážná zranění s cílem vyvolat v zasažené společnosti pocit strachu, zastrašovat obyvatelstvo... a nutit vlády nebo mezinárodní organizace k nějakému opatření, nebo naopak od některých opatření či činů odrazovat.“³⁷

1. 2. 3. Prevence

1. 2. 3. 1. Primární prevence (dále PP) – všeobecný pojem

PP si klade za cíl odradit od prvního užití drogy nebo aspoň co nejdéle odložit první kontakt s drogou. Specifickým cílem je předcházet zvyšování užívání mezi rizikovou populací. Preventivní aktivity se mohou zaměřovat na celou populaci, např. využití masových médií ve vzdělávání široké veřejnosti, na komunity zaměřené iniciativy a programy ve školách zaměřené na většinu studentů a mladých lidí. PP se může také zaměřovat na ohroženou populaci.

V podstatě PP obsahuje tyto hlavní složky:

- vytváření povědomí a informovanosti o drogách a o nepříznivých zdravotních a sociálních důsledcích, se zneužíváním drog spojených
- podpora protidrogových postojů a norem
- posilování prosociálního chování v protikladu zneužívání drog
- posilování jednotlivců i skupin v osvojování osobních a sociálních dovedností potřebných k rozvoji protidrogových postojů

³⁷ EICHLER, J.: Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století. Praha. 2006, s. 158

- podporování zdravějších alternativ, tvořivého a naplňujícího chování a životního stylu bez drog.

Obecné charakteristiky primární prevence:

a) sociální (skupinový) charakter

Primární prevence se obrací na populaci jako celek nebo na vybrané skupiny uvnitř populace, tzv. cílové skupiny. V tom je rozdíl od prevence sekundární a terciární, které již mají individuální ráz a obracejí se na jednotlivce, který již je v různém stupni užíváním návykových látek zasažen.

Konečnou cílovou entitou primární prevence je ovšem také jednatel. Primární prevence ovlivňuje tedy názory, postoje a chování jednotlivce prostřednictvím jeho skupiny nebo společenství.

Cílové skupiny se vyznačují různou mírou rizika nebo vlivu na riziko.

b) Cíl: zabránit vzniku poruchy zdraví

Zdraví je stav tělesné, duševní a sociální pohody, nikoliv pouze nepřítomnost nemoci nebo vady. PP si obecně klade za cíl, aby u člověka k poruše zdraví (ve smyslu tělesném, duševním i sociálním) vůbec nedošlo. Tím se odlišuje od prevence sekundární a terciární, které již počítají s daným faktem zdravotní poruchy nebo postižení.

Dalším cílem – již na hranici PP a SP – je snížit nebo zastavit experimentování s návykovými látkami, pokud k němu už dochází, a předejít tak různým zdravotním poškozením včetně závislosti, které by vyžadovaly léčbu.

c) Prostředky

K dosažení tohoto cíle se používají metody psychologie, pedagogiky, sociologie, veřejné politiky, reklamy, marketingu atd. Jde převážně o metody nelékařské, nemedicínské. To neznamena anti-medicínské zaměření PP a vyloučení lékařů z okruhu této činnosti. Lékař vždy může být hodnotným členem týmu, který koncepci a metodiku PP vypracovává a provádí.

d) Zaměření: nescifická a specifická prevence

Nescifická prevence není tematizovaná na zneužívání návykových: zaměřuje se spíše na protektivní faktory, které obecně souvisí s podporou zdraví ve smyslu

tělesném, duševním i sociálním a zdravého a sociálně přijatelného životního stylu. Její význam „směřovaný nejčastěji do tzv. volnočasových aktivit nelze podceňovat.

Zásady efektivní PP

Obecné zásady můžeme definovat takto:

1. kombinace mnohočetných strategií působících na určitou cílovou skupinu.
Příčiny zneužívání návykových látek jsou značně různorodé. PP je tedy nutné koncipovat komplexně jako souhrn více faktorů a jako koordinovanou spolupráci různých institucí,
2. kontinuita působení a systematičnost plánování. Jednorázové aktivity, bez ohledu na rozsah a náklady, obvykle nejsou příliš efektivní. Jednostranné a zjednodušující informace mohou být i škodlivé,
3. cílenost a adekvátnost informací i forem působení vzhledem k cílové populaci a jejím demografickým a sociokulturním charakteristikám. U každého PP je třeba definovat, pro jakou cílovou skupinu je určen. Musí být zohledněn věk, míra rizikovosti, úroveň vědomostí, postoje dané skupiny ke zneužívání návykových látek. Program musí být pro danou skupinu přijatelný, musí být „prodejný“,
4. propojenost prevence zneužívání nelegálních drog a prevencí problémů působených alkoholem a tabákem. Tabák a alkohol jsou nejrozšířenější drogy a působí největší škody. Jsou také drogami iniciačními – jejich užívání obvykle provází a často předchází zneužívání nelegálních drog,
5. včasný začátek preventivních aktivit,
6. Pozitivní orientace PP a demonstrace konkrétních alternativ. Podpora zdravého životního stylu a nabídka pozitivních alternativ „prodejných“ v příslušné cílové skupině by mělo být součástí každého preventivního programu.

Evaluace preventivních programů a aktivit je nedílnou a významnou součástí preventivní činnosti. Za důležité předpoklady celého evaluativního procesu pokládáme intenzivní pravidelnou a odborně vedenou komunikaci mezi poskytovateli služeb

specifické PP a školskými zařízeními, a to s výraznou podporou vedení škol a jeho poradenského systému.

Pro vypracování efektivní strategie primární prevence a jejích jednotlivých programů je nutné respektovat základní předpoklady celého evaluativního procesu. Jde o to, aby počátek úvah i formulování cílů programu bylo smysluplné a přijatelné jak pro cílovou skupinu, tak i pro ostatní činitele (rodina, zaměstnavatel), kteří vstupují do preventivního procesu. Jde také o to, že vědomí a vymezení předpokladu evaluativního procesu nám dává možnost už v tomto bodě nastartovat celý proces hodnocení.

Nejobtížnější a nejméně propracovanou částí evaluačního procesu je hodnocení výsledku preventivní práce. Použití nástrojů pro hodnocení je velmi náročné a v každodenní praxi je téměř vyloučeno se zabývat skutečným hlubším zhodnocením dopadů preventivní práce. Jedná se jak o časovou a personální náročnost, ale samozřejmě také o náročnost finanční a odbornou. Být v pravidelném kontaktu s účastníky programu je v podstatě nemožné. Případné změny a posun v postojích nelze jen tak jednoduše zaznamenat.

Nutným předpokladem je i otevřená komunikace se vzájemnou výměnou zkušeností v rámci spolupráce s jinými organizacemi a subjekty, které působí v oblasti PP. Jedná se např. o :

- pravidelná setkání zástupců komisí zabývajících se PP
- účast na vzdělávacích programech pro oblast PP
- možnost lektorského propojení ve vzdělávacích programech PP pro různé instituce

Kritéria pro plánování preventivního programu:

- pro koho: vymezení cílové skupiny
- jak: formy, metody práce, pomůcky
- jak dlouho: časová náročnost programu
- kdo: odborná garance vedoucích lektorů a jejich kompetence
- kde: v zaměstnání, mimo zaměstnání, v komunitě
- za kolik: finanční náročnost programu, odborný garant, supervize programu, podmínky pro přijetí zakázky
- podmínky pro přijetí zakázky

Analýza vládních a resortních dokumentů týkajících se primární prevence užívání návykových látek, provedená s ohledem na definici a klasifikaci cílových skupin ukázala, že v současném systému primární prevence existují vážné nedostatky. Tyto se odrážejí jak stav neexistence resortních koncepcí primární prevence (MZ, MPSV) nebo poněkud volnější či spíše nedostatečnou reflexi vládních úkolů v již existujících resortních koncepcích (MO, MV). U některých resortů (MS, MD, MZV), kterých se primární prevence také přímo dotýká, ale vágnost vládních úkolů a poněkud vlažný postoj těchto resortů způsobují, je cílové skupiny příslušné těmto resortům jsou preventivními programy pokryty zčásti nebo vůbec.

Jedním z požadavků je, aby každý preventivní program měl svoji jasně definovanou cílovou skupinu, kterou lze popsat např. prostřednictvím základních znaků, jako je věk, pohlaví, vzdělání, příslušnost k určité sociální skupině, projevy rizikového chování atd. Realizátor každého programu přitom musí kromě popisu cílové skupiny také uvést kapacitu programu (každý program může být prováděn při nějakém minimálním a maximálním počtu osob). Podstatnou součástí definování cílových skupin pro jednotlivé preventivní programy je také zdůvodnění, tedy proč je daný program vhodný právě pro tyto cílové skupiny a ne nějaké jiné, jaké problémy či specifika definované cílové skupiny program řeší a jak atd.

Často tak dochází pouze proklamativním programovým prohlášením, kterým chybí věcné jádro spočívající v jasném označení co, pro koho, kdy, kde a v jakém objemu bude v oblasti primární prevence provedeno. Od tohoto tématu se pak odvíjí další zásadní problém, kterým je kvantifikace cílových skupin. Jestliže v současných dokumentech nejsou cílové skupiny jasně definovány a klasifikovány, pak není možné provést ani jejich kvantifikaci, tedy jasně říci, kolik potenciálních klientů v oblasti primární prevence v jednotlivých skupinách máme. Bez splnění těchto dvou úkolů však není samozřejmě možné provádět ani tak elementární analýzy jako jsou analýzy potřeb jednotlivých cílových skupin, tj. zjišťovat v čem všem se od sebe skupiny liší a jaké mají potřeby a jim na míru vyvíjet preventivní programy. Případně provádět prognostické analýzy týkající se vývoje nákladů spojených s primární prevencí, abychom mohli porovnávat současné zdroje a náklady s náklady budoucími a zajistit dlouhodobou stabilitu a udržitelnost celého systému prevence.

Možná kritéria pro rozčlenění do skupin:

- a) Věkové kritérium (podobně jako kritérium rozlišující pohlaví) musí být vždy kombinováno s dalšími kritérii, neboť samo o sobě je nedostatečné. Mezi tato další patří např.: vzdělání, příslušnost k určité sociální skupině, projevy rizikového chování atd.
- b) Kritérium vzdělání je velmi významné z hlediska intelektuální náročnosti preventivních programů a to zejména u edukativně zaměřených programů. Z hlediska místa provádění a dílčích metod je velmi významným kritériem příslušnost k určité sociální skupině (což platí zejména pro skupiny obyvatel ohrožených sociální exkluzí atd.). Využit lze samozřejmě pro výběr také kulturní či náboženská hlediska, neboť ta mají významnou diferenciací schopnost, která je z perspektivy metod preventivního působení velmi významná.
- c) Kritérium rozlišující profese (vhodné u dospělé populace). Zde je třeba případné zdůvodnění zacílení programu na určitou profesní skupinu doložit konkrétními údaji z různých průzkumů či výzkumů (např. vysoká míra stresu a snadná dostupnost návykových látek u některých medicínských profesí, vysoké emoční zatížení u výchovných poradců, extrémně vysoká míra rizik spojených s užíváním návykových látek u řidičů MHD, policistů a vojáků atd.).
- d) Významným diferenciací kritériem pro cílové skupiny u programů prováděných mimo školy a školská zařízení je např. přímo místo, kde lze cílovou skupinu preventivním programem intervenovat (taneční kluby, diskotéky atd.), eventuálně styl hudby, který je členy cílové skupiny preferován (pop, rock, house, techno, hip-hop atd.).

1. 2. 3. 2. Sekundární prevence

Sekundární prevence je zaměřena na určitou rizikovou oblast a konkrétní skupinu osob, která je vzhledem ke svému způsobu života ohrožena (např. prevence viru HIV a infekční žloutenky u narkomanů a u lidí žijících promiskuitním životem).

1. 2. 3. 3. Terciární prevence

Terciární prevence je zaměřena na jedince u nichž se už určitý negativní jev (např. onemocnění) projevil a snažíme se jeho další vývoj zpomalit, případně alespoň ho udržet na stejné úrovni (např. výměna injekčních stříkaček u narkomanů).

1. 3. Sociálně patologické (nežádoucí) jevy v AČR

Vzhledem ke své roli při zabezpečování ochrany bezpečnosti a suverenity ČR a představují sociálně patologické jevy (u AČR je používán výraz nežádoucí - dále jen SNJ) u příslušníků armády zvlášť citlivou a důležitou roli. Ozbrojené složky tvoří velmi specifickou profesní skupinu nejen z hlediska vysoké míry zátěže (stres atd.), ale také z hlediska vysoké společenské nebezpečnosti problémů spojených s kriminalitou a návykovými látkami u těchto skupin (včetně alkoholu a léků).

Problematika sociálně nežádoucích jevů (dále jen SNJ) je celospolečenským problémem, který vyžaduje pro svoji aktuálnost, významnost a naléhavost cílevědomé řešení. Prevence SNJ je v plně profesionalizované armádě řešena komplexně a reaguje na průběžně vzniklé problémy. Věnuje se takovým jevům, které negativně ovlivňují nejen dosažení požadované úrovně klíčových schopností armády, ale rovněž i kvalitu života vojenských profesionálů a zaměstnanců resortu včetně jejich rodinných příslušníků.

S procesem profesionalizace AČR došlo ke strukturálním změnám SNJ, změnila se frekvence jejich výskytu v důsledku snižování počtů personálu AČR a příchodu nových profesionálů.

V AČR je prioritně řešena především problematika primární P-SNJ, která zahrnuje systém propracovaných flexibilních opatření. Tato jsou plánována, realizována, kontrolována a ve stanovených intervalech vyhodnocována zainteresovanými odborníky a odpovědnými institucemi.

1. 3. 1. Základní dokumenty P - SNJ u AČR

Jak jsem již výše zmínil prevence SNJ je v armádě řešena komplexně a reaguje na průběžně vzniklé problémy. Věnuje se jevům, které negativně ovlivňují nejen

dosažení požadované úrovně klíčových schopností armády, ale rovněž i kvalitu života vojenských profesionálů a zaměstnanců rezortu MO.

K řešení těchto problémů jsou v návaznosti na státní legislativu u AČR vyhotoveny tyto základní dokumenty:

1. 3. 1. 1. KONCEPCE PREVENCE SNJ NA OBDOBÍ 2010 – 2014

Je klíčovým dokumentem, schváleným ministrem obrany, který definuje základní východiska a směry řešení problematiky prevence SNJ v rezortu MO. Vytýčuje cíle, stanovuje priority a definuje úkoly jednotlivým subjektům k zabezpečení usnesení vlády ČR v oblasti protidrogové politiky a prevence kriminality. Současně vychází z rezortních dokumentů a interních normativních aktů, které jsou v jejím obsahu rozpracovány do konkrétních úkolů.

Koncepce vychází zejména z hlavních právních předpisů a dokumentů:

- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů;
- Protidrogový akční plán EU na období 2009-2012;
- Akční plán Národní strategie protidrogové politiky na období 2007 – 2009³⁸;
- Výroční zprávy EMCDDA za roky 2007 a 2008 ke stavu drogové problematiky v Evropě;
- Výroční zprávy Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti (dále jen MNS) o stavu ve věcech drog v ČR;
- Strategie prevence kriminality na léta 2008 – 2011³⁹;
- Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011⁴⁰;
- Strategie boje proti extremismu⁴¹;
- Aktualizovaný rezortní protikorupční program (Věstník MO č. 16 ze dne 5.8. 2008);

³⁸ Usnesení vlády ze dne 25. července 2007 č. 845 o Akčním plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky na období let 2007 až 2009.

³⁹ Usnesení vlády ze dne 15. října 2007 č. 1150 ke Strategii prevence kriminality na léta 2008 až 2011.

⁴⁰ Usnesení vlády ze dne 25. října 2006 č. 1199 o Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011.

⁴¹ Usnesení vlády ze dne 4. května 2009 č. 572 o Strategii boje proti extremismu.

- Rezortní dokumenty a usnesení Rezortní komise pro P-SNJ (dále jen Rezortní komise).

Z celého spektra SNJ se AČR potýká zejména problematika závislostí včetně zneužívání návykových látek, kriminalita, nezdravé mezilidské vztahy včetně diskriminace, nežádoucí agresivity a rasové nesnášenlivosti, projevy extremismu, terorismus, nežádoucí chování sexuální povahy, korupční jednání a další jevy, související zejména s nekvalitním (nezdravým) životním stylem. Za zdravý životní styl se považuje dosažení všeho potřebného pro fyzickou a psychickou pohodu člověka např. zdravá výživa, osobní a duševní hygiena, relaxace, aktivní a pasivní odpočinek, zvládání stresu.

V resortu MO je řešena převážně problematika primární prevence SNJ.

Preventivní aktivity

Do aktivit na úseku prevence byly zahrnuty odborné přednášky, kurzy a školení, besedy s VZP a zvyšování právního vědomí vojáků. Byly vytvářeny podmínky pro využívání volného času a to jak nabídkou možností sportovního tak kulturního vyžití. Důraz byl položen na omezení podmínek, které umožňují páchaní TČ proti majetku, na projevy šikany a na zneužívání návykových látek. Zintenzivněna byla spolupráce OLA s VP. VP provádí celou řadu preventivních akcí, kontrol a prohlídek útvarů zaměřených na předcházení TČ a na včasné zjištění příčin a podmínek umožňujících páchaní těchto SNJ.

Hlavními subjekty jsou velitelé na všech řídicích úrovních a ostatní vedoucí pracovníci, jimž pomáhaly komise pro P-SNJ, pracovníci skupiny sociální prevence SP GŠ, ŘPP, VP, duchovní služba, pracovníci vojenského zdravotnictví, tělovýchovy, kultury, místní spolupráce s protidrogovými koordinátory všech úrovní.

Hlavní a specifické cíle P-SNJ

Hlavním cílem ve stanoveném časovém horizontu let 2010 až 2014 bude hlavním cílem rezortní prevence předcházet vzniku potencionálních SNJ a eliminovat výskyt

aktuálních SNJ, které mohou ohrozit zaměstnance rezortu MO, rezortní majetek a bojeschopnost vojenských útvarů.⁴²

Dalším a neméně významné je zabezpečit kvalitní výběr, přípravu a vzdělávání vojenských profesionálů k výkonu profese a vytvořit příznivé podmínky pro specifickou a nespecifickou primární prevenci vojenských profesionálů, civilních zaměstnanců a jejich rodinných příslušníků. Specifická a nespecifická primární prevence bude podporována pokračujícími opatřeními situační prevence

Specifickou primární prevencí (dále jen PP) se rozumí takové aktivity, které se zaměřují na určitou formu SNJ (např. užívání drog, projevy extremismu apod.) Všeobecná PP se zaměřuje na širší populaci s cílem zabránit vzniku SNJ, popř. omezit stávající výskyt SNJ. Selektivní PP se zaměřuje na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny faktory pro vznik SNJ. Indikovaná PP se zaměřuje přímo na jedince s problémy v chování nebo psychickými problémy, u kterých lze předpokládat vznik SNJ (např. závislostí na alkoholických nápojích a OPL).

Nespecifickou PP se rozumí veškeré aktivity podporující zdravý životní styl. Tyto aktivity obecně napomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje SNJ a zaměřují se spíše na protektivní faktory vzniku SNJ (např. sportovní, kulturní a zájmové aktivity).

Situační prevence je zaměřena na odstraňování příležitostí, podmínek a situací, které vedou pachatele k protiprávnímu jednání. Zahrnuje realizaci nejrůznějších organizačních, ekonomických a technických opatření (např. klasická, technická, fyzická a režimová ochrana).

Hlavní objekty a subjekty P-SNJ

Objektem se v tomto případě rozumíme jednotlivce, cílové a specifické skupiny (u nichž se předpokládá vyšší míra rizika vzniku SNJ – např. odloučené posádky, mise, bojové operace) a faktory, které se na vzniku SNJ podílejí.

⁴² MO ČR: Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010-2014. 2009, s.10

Objekty P- SNJ jsou všeobecně cílové skupiny osob, které zahrnují:

- vojáky;
- občanské zaměstnance;
- žáky a studenty vojenských škol;
- rodinné příslušníky vojáků a občanských zaměstnanců resortu MO.

Objekty P- SNJ s vyšší mírou rizikového chování jsou skupiny osob, které zahrnují:

- vojáky a občanské zaměstnance resortu MO, kteří jsou z důvodů služebního a pracovního zařazení odloučeni od rodinných příslušníků;
- vojáky vysílané do zahraničních operací a jejich rodinné příslušníky;
- mladé vojáky všech hodnostních sborů ve věku do 35 let;
- vojáky - studenty Univerzity obrany;
- žáky VŠ a VOŠ MO.⁴³

Subjektem rezortní P-SNJ jsou všechny prvky systému prevence, které zabezpečují koncepční a realizační stránku preventivních aktivit v resortu MO.

Subjekty P-SNJ:

Sekce personální MO – zabezpečuje zastoupení resortu MO

Rezortní komise - je kolektivním, poradním, koordinačním a iniciujícím orgánem ministra obrany k řešení otázek P-SNJ v resortu MO

Ředitelství personální podpory - vytváří programy na podporu zdravého životního stylu a P-SNJ.

Vojenská policie – kromě represivní úlohy, kdy šetří přestupky a odhaluje trestné činy příslušníků ozbrojených sil, působí také na úseku P-SNJ, kdy zejména činí opatření k předcházení páčání trestné činnosti.

⁴³ MO ČR: Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010-2014. 2009, s.13

Inspekce ministra obrany – koordinuje rezortní protikorupční strategii, zpracovává ARPP. Provádí kontrolní činnost v oblasti realizace úkolů P-SNJ, koordinuje ochranu lidských práv v rezortu MO. Spolupracuje s vládními a nevládními orgány ochrany lidských práv a zastupuje rezort MO v Radě vlády pro lidská práva.

Velitelství výcviku - Vojenská akademie – cestou vlastního lektorského sboru zabezpečuje v rámci základního, odborného a speciálního výcviku, stanovené vzdělávání vojáků v oblasti P-SNJ.

VSŠ a VOŠ MO - zabezpečuje systémové vzdělávání žáků v oblasti P-SNJ v souladu se školními vzdělávacími programy.

Univerzita obrany - zabezpečuje systémové vzdělávání vojáků - studentů v oblasti P-SNJ.

Velitelé, ředitelé, náčelníci (dále jen velitelé) - jsou hlavními subjekty odpovědnými za realizaci preventivních aktivit ve své působnosti. Zabezpečují tvorbu a realizaci vlastních projektů P-SNJ.

Komise pro P-SNJ vojenských útvarů - je kolektivním, poradním, koordinačním a iniciujícím orgánem velitele k řešení otázek P-SNJ v jeho podřízenosti.

Metodik prevence – je velitelem určený člen komise pro P-SNJ.

Lektor P-SNJ – je vyškolený pracovník resortu MO, který zajišťuje osvětu a vzdělávání personálu v oblasti P-SNJ.

Psychologická služba – se v rámci P-SNJ podílí na výběru a umístování osob.

Duchovní služba – zabezpečuje diskrétní přijetí v subjektivně těžkých situacích zaměstnanců resortu MO a jejich rodinných příslušníků.

Vojenská zdravotnická služba – zabezpečuje primární, léčebně-preventivní a specializovanou zdravotní péči všem zaměstnancům resortu MO. Podílí se na realizaci specifické primární prevence.

Vojenská tělovýchova – se podílí na realizaci úkolů P-SNJ v rámci své působnosti.

Vrchní a vedoucí praporčíci – se podílejí na realizaci preventivních aktivit ve svém hodnostním sboru.

Realizace úkolů P-SNJ

Je komplexně zabezpečována všemi subjekty prevence v rozsahu jejich působností ke stanoveným objektům a faktorů, spolupodílejících se na vzniku a rozvoji SNJ v návaznosti na stanovené normy.

Zvýšenou pozornost je potřeba věnovat vzdělávání v P-SNJ v rámci přípravy a výcviku vojenských profesionálů na vojenských školách. Zabezpečit vzdělávání lektorů P-SNJ a komisí pro P-SNJ.

Zvláštní důraz položit na přípravu a vzdělávání vojenských profesionálů nasazovaných do mírových misí a bojových operací i po jejich návratu. Cílem je eliminovat výskyt SNJ. Za zásadní považovat zvýšení jejich psychické odolnosti a zvládnání situací zátěže.

Další důležitou formou je zabezpečování aktivit ve volném čase a to jak sportovní tak kulturní, protože k největšímu výskytu SNJ dochází ve volném čase.

Poradenské činnosti

Poradenské činnosti napomáhají všem cílovým skupinám při řešení jejich osobních a pracovních problémů. Jsou zabezpečovány zejména cestou rezortní psychologické, duchovní, právní a vojenské zdravotnické služby. V případě řešení složitějších případů je zabezpečeno zprostředkování odborných služeb v civilním sektoru.⁴⁴

Diagnostika v P-SNJ

Zaměřuje se na monitorování vybraných SNJ, rizikové oblasti vzniku SNJ a zájmové orientace zaměstnanců rezortu. Toto provádí zejména vojenská zdravotnická služba, Vojenská policie, metodici P-SNJ.

⁴⁴ MO ČR: Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010-2014. 2009, s.18

Informační systém prevence SNJ

Je systémovým prvkem P-SNJ v rezortu MO. Zabezpečuje sumarizaci dat z monitorování výskytu SNJ, je zdrojem informací pro přijímání koncepčních a systémových opatření k eliminaci a předcházení těmto jevům. Zabezpečuje zpětnou vazbu ke zjišťování efektivity těchto opatření a využívání vyčleňovaných finančních prostředků.

Finanční zabezpečení P-SNJ

Účelně plánovat a vyčleňovat finanční prostředky na P-SNJ, předkládat požadavky na rozdělení prostředků k zabezpečení prevence v AČR, vydávat metodické pokyny pro rozpočtování jednotlivých výdajů na aktivity související s P-SNJ. Zpracovat plán kontrol a provádět realizace schválených programů a projektů. Rezortní komisi pak předkládat výsledky kontrolní činnosti a návrhy na opatření ke zvýšení efektivity a účinnosti připravovaných preventivních aktivit na další období.

1. 3. 1. 2. Prevence sociálně nežádoucích jevů

Rozkaz MO č. 53 stanovuje konkrétní úkoly k realizaci Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010 – 2014 v rezortu MO a zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Je výchozím dokumentem pro oblast P-SNJ v armádě.

Sociálně nežádoucími jevy se pro potřebu tohoto rozkazu rozumí rizikové chování vojáků v činné službě, žáků a studentů vojenských škol a občanských zaměstnanců (dále jen „zaměstnanec“) v oblasti:

- a) škodlivého užívání tabákových výrobků, alkoholu nebo jiných návykových látek;
- b) protiprávního jednání, jako je zejména podporování a propagování hnutí směřujících k potlačování práv a svobod člověka, korupční jednání, terorismus, projevy extremismu a jiné;
- c) nedrogových závislostí;

- d) mezilidských vztahů a dalších jevů, které negativně ovlivňují kvalitu životního stylu zaměstnanců, popř. jejich rodiny.⁴⁵

Dále R MO konkrétně rozpracovává rozpočtování k zabezpečení úkolů prevence, režimová opatření a pravomoci jednotlivých stupňů velení k orientačnímu a odbornému lékařské vyšetření ke zjištění obsahu alkoholu a jiných návykových látek

1. 3. 1. 3. METODICKÉ POKYNY pro rozpočtování a hodnocení plnění výdajů na aktivity související s prevencí sociálně nežádoucích jevů

K zabezpečení financování P- SNJ v armádě vycházejí metodické pokyny pro rozpočtování a hodnocení plnění výdajů na jednotlivé vyčleněné aktivity P-SNJ. Z kapitoly rozpočtu MO jsou v rámci P-SNJ na základě rozhodnutí rezortní komise přerozděleny finanční prostředky pro jednotlivé vojenské útvary.

Programy P-SNJ:

- Program sociální prevence a prevence kriminality
- Program protidrogové politiky

Tyto metodické pokyny dále upřesňují obsahovou část jednotlivých projektů P-SNJ, které jsou zpracovávány komisemi SNJ. Dále také povinnosti rozpočtových kompetentů, upřesňují možnosti financování jednotlivých kroků dle zpracovaných projektů a stanovují na co se nesmí prostředky financovat. Dále nařizuje komisím provádět vyhodnocování čerpání jednotlivých řešených projektů a jejich efektivitu k vynaloženým prostředkům.

⁴⁵ RMO č. 53.: Prevence sociálně nežádoucích jevů . Praha. 2010, s. 1

Tabulka č. 1 - Přehled finančních prostředků v uplynulém období na jednotlivé aktivity

Rok	Program protidrogové politiky – aktivita 38 621	Program sociální prevence a prevence kriminality – aktivita 38 622	Celkem plánované finanční prostředky dle střednědobého plánu.
2006	5 000 000,-	22 065 000,-	27 065 000,-
2007	5 000 000,-	21 380 000,-	26 380 000,-
2008	5 000 000,-	22 800 000,-	27 800 000,-
2009	5 000 000,-	24 115 000,-	29 115 000,-
2010	4,413.000,-	8,727.000,-	13,140.000,-
2011	4,546.000,-	8,990,000,-	13,536.000,-

1. 3. 1. 4. Další dokumenty využívané pro práci orgánů a komisí SNJ:

- Metodický pokyn k postupu při řešení problémů, které souvisejí s alkoholismem, toxikomanií a jinými sociálně nežádoucími jevy.
- Prosazování principu rovnosti mužů a žen v působnosti Ministerstva obrany.
- Usnesení vlády týkajících se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých těmito usneseními ke dni 31. prosince 2001 a k návrhu Koncepce romské integrace.
- Metodický pokyn k činnosti Vojenské policie v oblasti prevence kriminality.

1. 4. Nejčastější zastoupené SNJ v AČR

V AČR je největší pozornost věnována sociálně nežádoucím jevům, kterými jsou drogová a alkoholová závislost, kriminalita.

Do oblasti ostatních SNJ patří celá řada nedrogových závislostí (jako např. patologické hráčství, netomanie – závislost na internetu, závislost na televizi, závislost na sexu – hypersexualita, závislost na práci – workoholismus, patologické nakupování,

členství v sektách a státem nepovolených náboženstvích apod.) a projevů narušování sociálních norem (např. podporování a propagování hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka, nežádoucí chování sexuální povahy, nežádoucí agresivita, bossing, mobbing, diskriminace a porušování principu rovných příležitostí, domácí násilí, nezdravý životní styl apod.). Uvedené jevy se vyskytují v celé společnosti, nevyjímaje prostředí rezortu MO. Jejich počet je však zanedbatelný vzhledem k ostatním výše uváděným SNJ v oblasti protidrogové politiky a prevence kriminality.⁴⁶

I přes to, že jsem tyto pojmy již zmínil v předchozích částech své práce, výše zmiňované jevy rozeberu podrobněji.

Závislost lze definovat jako chronickou a progredující poruchu, která se rozvíjí na pozadí přirozené touhy člověka po změně prožívání. Člověk od nepanšti hledá způsoby, jak zintenzívnit prožitek radosti, euforie a slasti, jak uniknout před bolestí pocitu samoty a izolace. Za určitých okolností tato přirozená touha může přejít v nutkavost a zavdat tak příčinu k rozvoji chorobných znaků. Ty se projevují, vedle nutkavého dychtění po změně prožívání, také narušením až ztrátou kontroly nad nutkavým chováním, pokračováním v dosavadním vzorci chování i přes narůstající důsledky a prohloubením stavu nelibosti při přerušení tohoto vzorce.

To co mění kvalitu prožívaného, může být alkohol, droga, jídlo, sex, hazardní hry, práce, moc atd. Problémem není tady tak onen vnější aspekt – droga, alkohol, cukr – ale daleko spíše stav mysli s ním spojený. Tedy ulpění, vazba na nějaký způsob uspokojení prostřednictvím vnějšího zdroje. Takto chápáno, jde o univerzální lidský problém a není proto divu, že se nejen medicína, filozofie a psychologie ale také různá náboženství se zabývají problémem touhy, dychtění, lpění a závislosti.

1. 4. 1. Drogová a alkoholová závislost

Drogy a alkohol (psychotropní a návykové látky obecně) jsou v Armádě ČR striktně zakázány. V této oblasti platí zásada nulové tolerance. Mimo trestně právní postih za držení, výrobu, šíření atd. návykové látky, patří do oblasti kázeňského práva povinnosti vojáka nepožívat alkoholické nápoje a jiné návykové látky v kasárnách a ve

⁴⁶ MO ČR: Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010-2014. 2009, s.8

vymezených vojenských objektech, v době zaměstnání i mimo tyto objekty, a nenastupovat pod jejich vlivem do zaměstnání.

I přes tyto zákazy a nařízení se občas vyskytne jednotlivec, který normu poruší. Jako pachatele těchto činu výrazně převažují příslušníci praporčického sboru (rotní, rotmistři), ve věku 25 – 30 let, se základním či středním vzděláním.

V roce 2008 bylo toxikologicky vyšetřeno v průběhu roku 3 464 osob, včetně vojáků před odletem do zahraničních operací. Z tohoto počtu bylo pozitivně detekovaných 31 osob což je 0,9 % z celkového počtu 3 464 vyšetřených osob v uvedeném roce. Ve vztahu k roku 2007 došlo u zaznamenaných pozitivních testů k výraznému poklesu, a to z 77 na 31.

V oblasti alkoholové toxikomanie bylo v období let 2007 až 2008 Vojenskou policií při kontrolních akcích zjištěno celkem 46 osob pod vlivem alkoholu. Situace v roce 2008 měla oproti předešlému roku mírně klesající tendenci.⁴⁷

1. 4. 2. Kriminalita

Kriminalita v Armádě ČR, tak jako v celé společnosti, byla, je a bude. Dokud se nepodaří vymítit kriminální jednání ze společnosti, bude součástí i armády.

V poslední období ve vývoji armády byl jeden přelomový body ve snížení zločinnosti v české armádě. Tímto přelomovým rokem byl rok 2005, kdy došlo k úplné profesionalizaci Armády ČR.

Před tímto rokem docházelo k tisícům trestných činu, to bylo způsobeno strukturou armády založenou na vojácích na základní vojenské službě, kdy pachatelem byl voják základní vojenské služby.

Páchání trestné činnosti bylo velice různorodé. Jednalo se o svémocné odloučení, přes užívání drog, šikanu nebo krádeže různého materiálu až po krádeže zbraní a munice. I přes tento velký objem trestných činů se však velké většině případů se jednalo o málo kvalifikovaná jednání s nízkou škodou.

Odchodem posledního vojáka základní vojenské služby do civilu došlo ke značnému poklesu počtu trestných činů v armádě. I přes značné snížení počtů trestných

⁴⁷ MO ČR: Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010-2014. 2009, s.4

činů v armádě, je současném období profesionální armády, problémem nárůstu závažnějších (kvalifikovaných) trestných činů.

V AČR se v rámci kriminality objevují nejčastěji tyto typy protiprávního jednání:

1. Majetková a hospodářská trestná činnost – např. krádež, podvod, neoprávněné nakládání z cizím majetkem, nedovolené obohacení, zpronevěra.
2. Vojenské trestné činy
3. Drogová trestná činnost
4. Extremismus

Stav, dynamika a struktura kriminality se analyzují na řadách statistických údajů o registrovaných trestných činech, stíhaných a odsouzených osobách, a stanovují se prognózy budoucího vývoje. Struktura kriminality se vyjadřuje poměrem jednotlivých skupin trestných činů, např. proti veřejnému pořádku, proti životu a zdraví, proti majetku. V podmínkách armády se na odhalování případů kriminality podílejí orgány Vojenské policie.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2. 1. Projekt výzkumu

2. 1. 1. Předmět výzkumu

Empirický výzkum byl zaměřen na zjištění stavu sociálně patologických (nežádoucích) jevů v Armádě České republiky.

Předmětem výzkumu je komparace statistických údajů v oblasti sociálně patologických (nežádoucích) jevů (dále jen SNJ) v AČR za jednotlivá období.

2. 1. 2. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu v této bakalářské práci je porovnat jednotlivé údaje v oblasti SNJ v AČR za jednotlivá období. Na základě těchto údajů určit možný vývoj SNJ do budoucna a navrhnout možná opatření.

2. 1. 3. Úkoly výzkumu

Pro splnění cíle výzkumu byly stanoveny tyto úkoly:

- zjistit vývoj v oblasti kriminality v AČR za stanovená období,
- zjistit, s jakými sociálně patologickými jevy v oblasti kriminality se vojáci nejčastěji setkali AČR,
- zjistit, zda má vliv vzdělání a postavení na páčání trestné činnosti v oblasti kriminality,
- zjistit změny v oblasti nápadu trestné činnosti za jednotlivá období.

Výzkumné hypotézy

Na základě výtýčených úkolů a získaných statistických dat, bylo při realizaci komparace vycházeno z následujících věcných hypotéz:

H1 - „Kriminalita v AČR ve sledovaném období má klesající tendenci.“

H2 - „Majetková kriminalita se ve sledovaném období snižuje.“

H3 - „Kriminalita u příslušníků armády s vyšším vzděláním a funkčním zařazením se snižuje.“

H4 - „Drogová kriminalita se ve sledovaném období snižuje.“

Výzkumné metody

Stanovení metod pro výzkum bylo podmíněno úkoly stanovenými pro daný výzkum a cílem výzkumu. Výzkum se skládal z výběru takových metod a technik, které umožnily odpovědět na dané hypotézy.

Výzkum byl rozdělen do následujících fází:

- V přípravné fázi byla použita literární metoda a logické metody. Tyto metody byly využity při teoretické analýze problematiky a to formou studia dostupné odborné knižní literatury a časopisů.
- V realizační etapě bylo při sběru empirických dat použito zjišťovací (explorativní) metody, a to pomocí výběru z různých statistických dat. V rámci přístupu k tomuto úkolu bylo sesbíráno mnoho údajů, týkajících se výzkumu SNJ v AČR. Byly vyhotoveny jednotlivé výzkumné hypotézy. Po uvážení a změně formulace stanovených hypotéz došlo ke kvalitnější možnosti porovnání jednotlivých dat.
- V etapě zpracování a vyhodnocení empirických dat jsem vycházel z komparace jednotlivých statistik. Práce s daty byla realizována prostřednictvím matematicko-statistických metod (výpočty v procentech, výpočty průměru, tabulkové a grafické znázornění).
- V závěrečné etapě zevšeobecnění výsledků výzkumu jsem využil logické metody a to především abstrakce a generalizace.

Charakteristika výběru jednotlivých dat

Sběr empirických dat byl uskutečněn výběrem a kompletací statistických dat shromážděných v rámci AČR. Tyto údaje jsem vyhledal mezi dalšími statistickými údaji, které jsou vedeny v AČR. Sesbíraná a použitá data se týkají SNJ a tudíž pro můj výzkum velmi cenná a nezbytná.

2. 4. Komparace nejčastěji se vyskytujících SNJ v AČR

2. 4. 1. Kriminalita

Kriminální jednání je nejtěžší formou deviantního chování. Je sankcionované trestním zákonem. Kriminalita představuje, ve všech svých formách, sociálně patologické jednání, které má vliv především na společnost nebo oběť. Nebezpečnost kriminality tkví v její stálosti, kdy v případě pozdního zjištění dochází ke škodám velkého rozsahu nejen na majetku, ale i ve společnosti.

H1 - „Kriminalita v AČR ve sledovaném období má klesající tendenci.“

Při vyhodnocení této hypotézy jsem porovnal jednotlivá data za jednotlivá období.

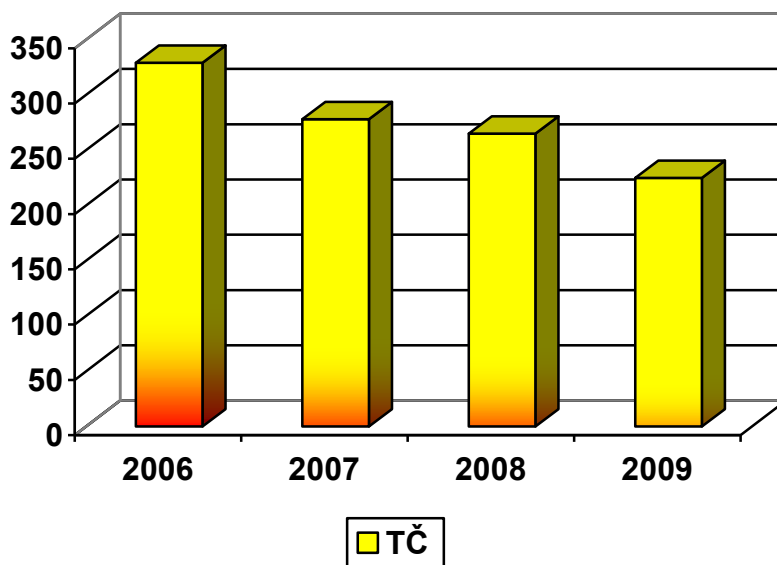
V roce 2006 bylo šetřeno 329 případům trestné činnosti. V roce 2007 bylo šetřeno 278 případů (což je snížení o 15 %) oproti roku 2006.

V roce 2008 bylo šetřeno 265 případů trestné činnosti (což je snížení o 21 %) oproti roku 2006. V roce 2009 bylo šetřeno 225 případů trestné činnosti (což je snížení o 34 %) oproti roku 2006.

Tab. č. 2 - Trestná činnost za roky 2006 až 2009

rok	Nápad TČ
2006	329
2007	278
2008	265
2009	225

Graf č. 1 - Vývoj kriminality za období 2006 až 2009

H1 - „Kriminalita v AČR ve sledovaném období má klesající tendenci.“

Hypotéza se **potvrdila**. Z grafu č. 1 vyplývá, že ze zjištěných a vyhodnocených údajů výskytu SNJ – kriminalitě, došlo ke snížení výskytu trestné činnosti v rámci AČR.

2. 4. 2. Majetková kriminalita

Jedním hlavních ukazatelů kriminality je v současnosti majetková trestná činnost. Ve vyhodnocovaném období - současnosti je nejčastější otázkou ekonomičnost.

V roce 2006 bylo šetřeno 138 případům majetkové trestné činnosti, kde byly šetřeny škody ve výši 12 mil.Kč. V roce 2007 bylo šetřeno 144 případů majetkové trestné činnosti (což je zvýšení o 7 %) oproti roku 2006. Šetřené škody v roce 2007 byly ve výši 16 mil. Kč. Po provedení přepočtu na jeden případ však došlo k nárůstu škody.

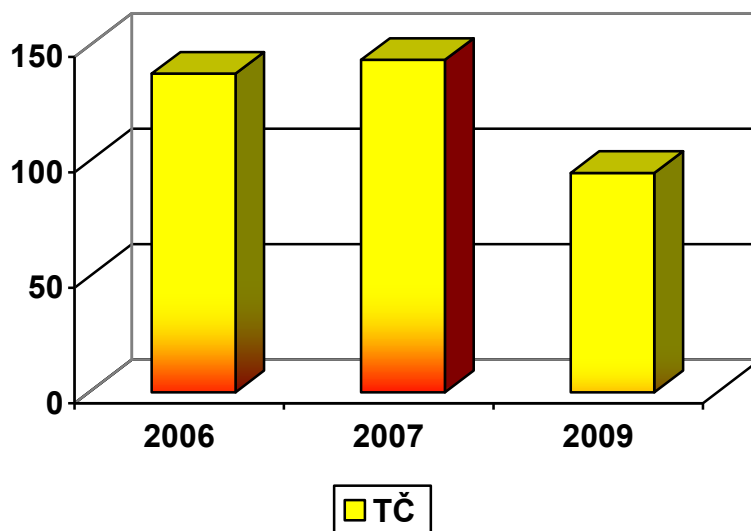
Pro přirovnání jsem provedl porovnání s rokem 2009. V roce 2009 bylo šetřeno 95 případů majetkové trestné činnosti, kde byla škoda ve výši 16 mil.Kč. Po přepočtení na jeden případ však došlo k nárůstu škody.

H2 - „Majetková kriminalita se ve sledovaném období snižuje.“

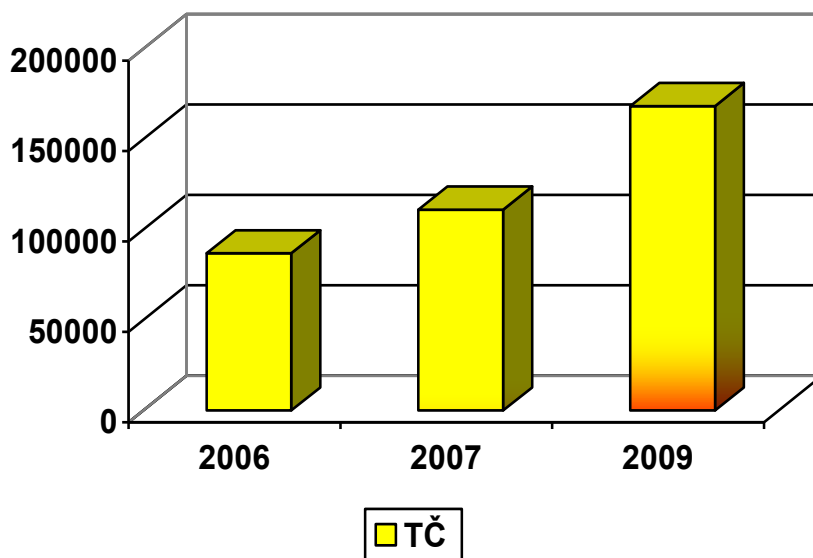
Tab. č. 3 - Trestné činy majetkové

rok	počet TČ	škody v mil.	přepočet na 1 TČ
2006	138	12	86 956
2007	144	16	111111
2009	95	16	168421

Graf č. 2 - Vývoj TČ v roce 2006 až 2009

Graf č. 3 - Podíl škod přepočítaných na 1 TČ

H2 - „Majetková kriminalita se ve sledovaném období snižuje.“

Hypotéza se **potvrdila**. Z tabulky č. 3 a grafu č. 2 je patrné, že v uplynulém období, dochází ve vývoji majetkové kriminality ke snižování počtu majetkové trestné činnosti. Pokud porovnáme způsobené škody v oblasti ekonomické, musíme konstatovat, že se snižujícím nápadem majetkové trestné činnosti se však u způsobených škod zvýšil objem finančních prostředků. Lze tedy konstatovat, že objem prostředků stoupl i přes menší nápad majetkové trestné činnosti.

2. 4. 3. Vývoj kriminality podle vzdělanosti (postavení)

Jednou z možností vyhodnocení nárůstu majetkové kriminality je vyjádření poměru jednotlivých skupin v organizaci a to podle vzdělanosti a postavení.

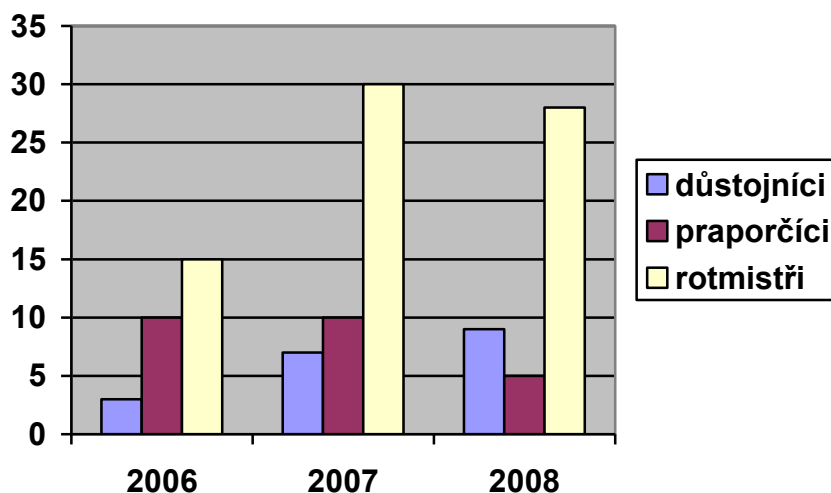
H3 - „ Kriminalita u příslušníků armády s vyšším vzděláním a funkčním zařazením se snižuje“.

Z porovnání dat mezi hodnostními sbory vyplynulo, že v roce 2006 se účastnili 3 důstojníci, v roce 2007 to již bylo 7 důstojníků což představuje nárůst o více 130 % a v roce 2008 to bylo 9 důstojníků což je nárůst oproti roku 2006 o 200 %.

Tabulka č. 4 - Počet šetřených případů podle kategorií.

Rok	Kategorie	Osoby
		MTC
2006	důstojníci	3
	praporčíci	10
	rotmistři	15
2007	důstojníci	7
	praporčíci	10
	rotmistři	30
2008	důstojníci	9
	praporčíci	5
	rotmistři	28

Graf č. 4 - Znázornění počtů šetřených případů

H3 - „Kriminalita u příslušníků armády s vyšším vzděláním a funkčním zařazením se snižuje“.

Hypotéza se **nepotvrdila**. Bylo zjištěno, že kriminalita u příslušníků armády s vyšším vzděláním a funkčním zařazením se v hodnoceném období zvyšuje, což je zřejmé z grafu č. 4.

2. 4. 4. - Drogová trestná činnost

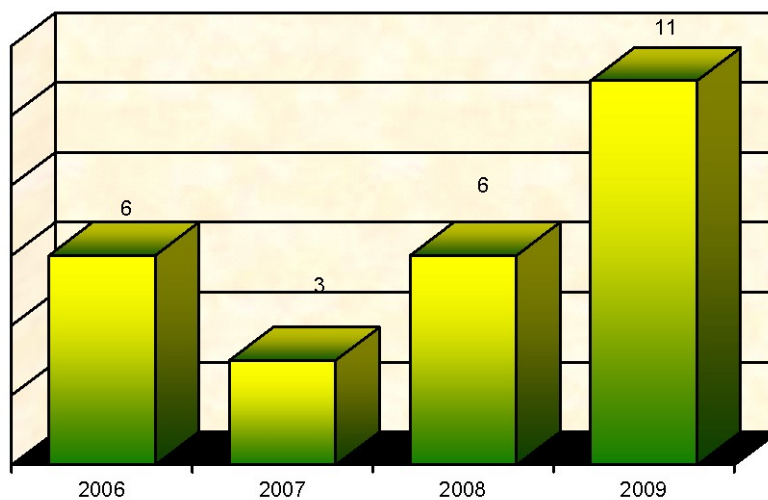
Drogová trestná činnost patří sama o sobě mezi závažné druhy kriminality. Její následky, jakož i následky sekundární drogové kriminality, tedy trestné činnosti páchané pod vlivem OPL. V prostředí, kde se nachází různé zbraňové systémy, speciální druhy

materiálu včetně nebezpečného a probíhá bojový výcvik (jak na území ČR, tak v prostorech nasazení v rámci zahraničních operací), mohou být mnohem závažnější než v prostředí civilním. Mezi tyto faktory patří zejména vysoká míra latence a provázanost s civilním prostředím.

H4 - „Drogová kriminalita se ve sledovaném období snižuje

Při vyhodnocení této hypotézy jsem porovnával jednotlivá data ve vybraném období. V roce 2006 bylo šetřeno 6 případů. V roce 2007 to byly 3 případy (snížení o 50 %) k roku 2006. Naproti tomu v roce 2008 bylo šetřeno 6 případů (zvýšení o 100% proti roku 2008). V roce 2009 bylo šetřeno 11 případů (zvýšení o 90% proti roku 2008).

Graf č. 5 - Počet šetřených případů v oblasti drogové kriminality za roky 2006 až 2009

H4 - „Drogová kriminalita se ve sledovaném období snižuje“

Hypotéza **se nepotvrdila**. Bylo zjištěno, že drogová kriminalita u příslušníků armády v hodnoceném období se zvyšuje, což je zřejmé z grafu č. 5.

3. Zevšeobecnění výsledků výzkumu a závěry pro praxi .

Celá naše společnost prochází neustále velkými či malými změnami, které mají velký vliv na její občany. Se sociálně patologickými jevy se setkáváme v celé naší společnosti. V celé společnosti se zvedl počet sociálně patologického jednání. Největší měrou kriminalita, prostituce, hraní hazardních her, organizovaný zločin apod. Samotný pojem sociálně patologické jevy je velmi široký, tento pojem zahrnuje v sobě veškerá jednání porušující normy. Jak jsme se zmínili v teoretické části bakalářské práce se SNJ nazývají pouze negativně vymezené jevy.

Tak jak docházelo a dochází ke změnám v celé společnosti, tak ani AČR nezůstala izolována od vnějšího vlivu a prošla do současného období velkými změnami. Postupně se zredukovala na současných cca 24.000 osob.

Jelikož je AČR součástí této společnosti, nemohla být touto vlnou negativních sociálně patologických jevů nezasažena. Armáda je dynamický organizmus, který jako i jiné organismy musí řešit problémy, které se v ní vyskytují. Vzhledem k tomu, že je armáda uzavřený systém se svými specifiky, má k řešení vzniklých problémů své předpisy a nařízení. Pomineme-li současnou ekonomickou situaci v republice, neustále změny a transformace, které jsou mnohdy dosti nekoncepční, je jedním z hlavních nositelů vznikajících problémů oblast personální práce. Co se týče stresu a nároků na organismus vojáka z povolání, jedná se o práci se specifickou psychickou zátěží, fyzickým přetížením a také problémy spojené s dlouhodobým odloučením od rodin.

Z těchto důvodů musí být i prevence SNJ specifická, konkrétní a cílená. To se týká jak prevence primární tak i sekundární. Armáda má nastaven systém tak, aby tyto negativní zkušenosti, názory a postoje, které si vojáci přinesli z předchozího civilního života, maximálně eliminovala.

I když jsou všichni žadatelé o přijetí do služebního poměru podrobeni vcelku přísnému výběrovému řízení tak se časem do armády přenášejí negativní jevy ze společnosti. Příslušníci armády procházejí prakticky neustále testováním. V AČR jsou k eliminaci těchto jevů nastavené velmi dobré kontrolní systémy ale i přes všechna možná opatření se SNJ v armádě vyskytují.

Cílem této bakalářské práce bylo porovnat jednotlivé výsledky statistických dat, tak jak ukázaly jednotlivé výsledky ve vývoji AČR za sledované období. Dále pak určit možný vývoj SNJ v armádě v dalších letech a doporučit opatření v oblasti SNJ k zabezpečení eliminace SNJ v AČR. Při zpracování této problematiky jsme vycházeli zejména ze studia odborné literatury, metodických pokynů, nařízení a směrnic vydaných v resortu MO k této problematice.

Z výsledků vyplývá, že se armádě podařilo v mnoha směrech vytvořit dobré podmínky pro eliminaci SNJ. Jak vyplývá z první hypotézy, došlo ke snížení kriminality (nápadu trestné činnosti) jako takové.

To samé můžeme konstatovat v případě druhé hypotézy. Ale v tomto případě je to velice nepřesný údaj. Z jednoho výsledku můžeme konstatovat, že majetková kriminalita se za sledované období snižuje. Z druhého výsledku můžeme ale vyčíst (graf č.3), str. 45, že se zvyšuje škoda na jednoho pachatele. Počet majetkových trestných činů se celkově snížil, ale jednotlivé způsobené škody se neustále zvyšují. Z tohoto lze konstatovat, že majetková trestná činnost je kvalifikovanější a zároveň jak vyplývá z třetí hypotézy narůstá podíl vzdělaných lidí na kriminalitě jako takové. Tento nárůst je pravděpodobně dán příležitostmi, funkčním zařazením, a možnostmi jednotlivých vedoucích pracovníků.

Pokud se budeme zabývat čtvrtou hypotézou tak se nepotvrdilo snižování drogové problematiky v AČR. Jak můžeme vyčíst z tabulky č.1 str. 37 tak i když jsou finanční prostředky věnované této problematice za uvedené období shodné, tak dochází k nárůstu osob spojených s problematikou drog. Z toho je možno usuzovat, kde je v tomto případě problém, zda jsou finanční prostředky dostatečné, zda jsou dobře využívány v oblasti této problematiky, zda jsou jednotliví odpovědní velitelé všímavější nebo se ve větší míře projevují kontrolní mechanismy. Je však také možné, že se změnami ve společnosti, se do AČR dostalo více osob ze zkušeností z drogami nebo je to shoda všech těchto a dalších faktorů spojených dohromady.

Prevence v rámci útvarů je zaměřena především na volný čas. Toto dle mého názoru přetrvává z období, kdy v AČR sloužili vojáci základní či náhradní služby. Po odchod VZS je nyní situace zcela jiná. U armády slouží profesionálové. Tito vždy věděli co s volným časem, mají rodiny a není tedy potřeba ani možnost jim organizovat volný

čas po ukončení pracovní doby. Mnohdy není ani čas a ani chuť na nějaké volnočasové aktivity. Jsou jedinci, kteří si „čistí hlavu“ kulturou či sportem, ale stále více je těch, kteří se věnují alkoholu a jiným SNJ.

Mnohdy díky neznalostem či možná neochotě nabytých znalostí využívat, dochází ke špatné motivaci zaměstnanců. Zmínili jsem se o tom, že jsou na vojenských útvech ustanoveny komise SNJ, které zpracovávají plány prevence SNJ. Myslíme si, že členové komise mnohdy pracují pouze formálně a bez hlubšího zájmu o studium této oblasti. Členství v komisi berou jako práci navíc a splnění rozkazu. Mnohdy je komise složena s řídicích pracovníků a bez přítomnosti podřízených zaměstnanců (tím je myšleno ze základních funkcí).

Dle našeho názoru komise musí být poradním orgánem jak pro velitele tak pro jednotlivce. Práce v komisi musí členy zajímat a naplňovat. Proto také v prevenci SNJ také záleží na osobnosti řídicího. Na jeho vnitřních kvalitách a postojích.

Tak jak již bylo v bakalářské práci uvedeno, největším problémem AČR je kriminalita, alkohol a drogy. Vojáci ale také samozřejmě civilní zaměstnanci, tímto způsobem mnohdy řeší chvilkovou úlevu od starostí a stereotypu.

V AČR jsou zavedena represivní opatření k zamezení požívání alkoholických nápojů. Alkohol je mnohdy považován za útěk z reality sociální nejistoty. Vysoká kvalita pracovního života znamená: mít dobré nadřízené, dobré pracovní podmínky, dobrý plat a sociální výhody a zajímavou, podnětnou a užitečnou práci.

Podle našeho názoru a z hlediska dlouhodobosti největším přínosem v této oblasti vidíme větší vzdělávání v oblasti SNJ. V rámci odborných příprav u armády probíhají školení týkající se sociálně nežádoucích jevů. Témata jsou volena podle potřeby ale pravdou je, že maximální činnost komise SNJ je u armády směřována do volnočasových aktivit. Navíc podle současně nových pravidel v oblasti SNJ je zakázáno, aby se financovaly volnočasové aktivity i pro rodinné příslušníky. Vyčleněné rozpočtové prostředky tak mohou být využity pouze pro vojáky a občanské zaměstnance MO a pouze v mimopracovní době. Nevidíme proto efekt v organizování a financování volnočasových aktivit.

Proto navrhuje zaměřit maximum sil a prostředků v oblasti SNJ na aktivity vedoucí ke vzdělávání a to nejen lektorů SNJ, ale od jednotlivců počínaje až po řídicí

management na nejvyšší úrovni. Navrhujeme finanční prostředky vyčleněné na SNJ směřovat k rozvoji lidských zdrojů a vynakládat je na vzdělávání v oblasti řízení, komunikace, motivace, sebevzdělávání. Také z lékařského hlediska formou psychologických testů, neboť vojákova psychika se zcela určitě po dlouhodobé zátěži mění a následné testy by mohly ukázat nejen vojákovi, kterým směrem ty změny jdou, pro jeho další sebepoznávání, ale také zda se u vojáka nevypěstoval nějaký "dobrý" základ pro budoucí páchaní SNJ.

Literatura a jiné zdroje

DUBSKÝ, J., URBAN, L.: *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. 90 s. ISBN 80-7251-202-1

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí, 10. revize, Praha: 2008, sv. ISBN 978-80-904259-0-3

HRČKA, Michal.: *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 302 s. ISBN 80-85850-68-0

KAPR, J., LINHART, J., FIŠEROVÁ, V., VODÁKOVÁ, A.: *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 116 s. ISBN 80-85850-03-6

KLIMENTOVÁ, Eva a KLIMENT, Pavel.: *Sociální deviace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 130 s. ISBN 80-244-0516-4

KLIMENT, Pavel. *Speciální psychopatologie*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2002. 88 s. ISBN 80-244-0556-3

KLIMENT, Pavel.: *Základy psychologie osobnosti*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. 49 s. ISBN neuvedeno

MUNKOVÁ, Gabriela.: *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: UK, 2001.134 s. ISBN 80-246-0279-2

MUHLPACHR, P.: *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: Vysoká škola zdravotnictví a sociální práce sv. Alžbety, Bratislava, 2008. 194 s. ISBN 978-80-7392-069-2

MUHLPACHR, Pavel.: *Sociální patologie*. 1 vyd. Brno:Masarykova univerzita, 2001. 104 s. ISBN 80-210-2511-5

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A.: *Prevence sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 186 s. ISBN 80-86568-04-0

ŘÍČAN, Pavel.: *Psychologie osobnosti*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1975. 332 s.

SOCHŮREK, Jan.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2001. 81 s. ISBN 80-7083-494-3

VÁGNEROVÁ, Marie.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*.3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0

VYKOPALOVÁ, Hana.: *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2001. 154 s. ISBN 80-244-0337-4

URBAN, L., DUBSKÝ, J.: *Sociální deviace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 167s
ISBN 978-80-7380-133-5.

KREJČÍŘOVÁ, O., SKOPALOVÁ, J.: *Deviace asociální patologie vybrané jevy*. Olomouc. 2007. 978-80-244-1698-4.

ŠVARCOVÁ, E.: *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. Hradec Králové. 2009. ISBN 978-80-7041-959-5.

MUHLPACHR, Pavel.: *Sociopatologie*. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 195 s. ISBN 978-80-210-4550-7.

FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Sociální patologie, Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha. Grada: 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3

SOCHŮREK, Jan.: *Úvod do sociální patologie*. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2009. 180 s. ISBN 978-80-7372-448-1

HERETIK, A.: *Porézní psychologie pro psychology, právníky, lékaře a jiné pomáhající profese*. 2 vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 2004. 371 s. ISBN 80-10-00341-7

ZÝKOVÁ, J.: *Realita a možnosti prevence v armádě*. Olomouc, 2006.

absolventská práce PF UK Praha

MO ČR: *Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010-2014*. 2009. ISBN neuvedeno

RMO č. 53.: *Prevence sociálně nežádoucích jevů*. Praha, 2010. ISBN neuvedeno

EICHLER, J.: *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha, 2006. ISBN neuvedeno

MO ČR: *M E T O D I C K Ý P O K Y N* k postupu při řešení problémů, které souvisejí s alkoholismem, toxikomanií a jinými sociálně nežádoucími jevy. Praha, 2006. ISBN neuvedeno

Interní normativní akta resortu MO ČR. ISBN neuvedeno

Anotace

HOLLÝ, Stanislav. *Sociálně patologické jevy v armádě ČR.*

Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2012.

55 s. Bakalářská práce

Charakteristika obsahu a výsledky práce

Analýza současného stavu sociálně patologických jevů v Armádě České republiky. Určení rozsahu, v jakém k těmto sociálně patologickým jevům dochází, konkretizování a specifikace těchto jevů a jejich příčin.

Annotation

HOLLÝ, Stanislav. **Socio - pathological phenomena in the Army of the Czech Republic. Olomouc** : Philosophical Faculty of Palacky University in Olomouc, 2012. 55 pp.

Abstract

Characteristics and content of the work

Analysis of the current state of socio-Pathological phenomena in the Army of the Czech Republic.

Klíčová slova: armáda, sociální patologie, kriminalita

Keywords: army, social pathology, criminality